

G Á L J Ó Z S E F

Rekviem egy galériáért

B E S Z É L G E T É S R A S P E R G E R J Ó Z S E F F E L

Szombathely első – 1860–70-es évtizedekbeli – „képgalériái” a városi üzletek kirakatai voltak. Itt csodálták meg a hatalmas méretű – főleg portrékat ábrázoló – festményeket. A város egyik első jelentős, mai értelemben vett tárlatát a Képzőművészeti Társulat szervezésében 1887-ben nyitotta meg a megyeháza dísztermében *Telepy Károly* festőművész, múkincstárnok, aki a „szebbnél szebb képek előtt ecsetelte a vidéki kiállítások (Veszprém, Kolozsvár, Székesfehérvár megelőzte a szombathelyi) célját, amely „az ízlés finomítása, nem pedig nyereszkesedés.” A századfordulótól azonban már más művészeti ágakhoz hasonlóan, a képzőművészet is helyet kapott a város, a megye közművelődésében. Az 1899-ben alakult Vasvármegyei Kultúregyletnek 1901-ben képzőművészeti részlegét szervezték meg Babos Kálmán elnökletével. Olyan festmények, grafikák gyűjtését határozták el, amely a megye valamely jeles helyszínét, eseményét, illetve személyiségét ábrázolja. A mai Savaria Múzeum épületének elkészülte (1908) után már több alkalommal is láthattak jeles műalkotásokat az érdeklődők, hiszen a Nemzeti Múzeumtól kiváló klasszikus és kortárs alkotók műveit kapta meg a múzeum letétként. 1912-ben megrendezték a megye első nagyszabású képző- és iparművészeti kiállítását – főleg a főnemesi családok és egyházi kincsek gyűjteményéből. A megye képzőművészeti életének megteremtésében a század első éveiben Végh Gyula szerzett múlthatatlan érdemeket.

Az 1919-ben újjáalakult Kultúregylet négy szakosztályának egyike a *szép- és iparművészeté volt*. 1920-ban rövid ideig működő iskolát is alapítottak. A 20-as évek elején egy újsághír arról számolt be, hogy Szombathelyen is nyári művésztelepet alapítanak. Az ötlet valójában csak maradt. Igaz 1926 nyarán a Képzőművészeti Főiskola néhány növendéke Szombathelyen dolgozott, folytatása azonban nem volt. A 20-as évtizedben azonban már számos kiállítást rendezett a Nemzeti Szalon kiváló művészek alkotásaiból. Vasi művészek is szerepeltek a Szalon budapesti tárlatain. Emlékezetes kiállítást is láthattak a nézők a nagyszabású 1934-es Ünnepi Hét egyéb kultúreseményeinek sorában (például Kodály Hány Jánosának előadása, néptánc programok) sorában. 1935-ben a képzőművészeti szakosztály Szent Márton Céh néven alakult újjá. Feladatai között szerepelt azoknak a festőknek a segítése, akiknek – többek között – nem voltak megfelelőek az otthoni lehetőségeik az alkotómunkához. Évente több-kevesebb anyagi sikerű kiállításokat rendeztek. Kiállításokat a megyei sajtó minden esetben méltatta. 1936-ban mutatták be először Derkovits alkotásait szülővárosában.

A háború után a közművelődést szervező szabadművelődési program keretében megindult a képzőművészek munkájának összefogása is. Később ebből a csoportból szerveződött meg a Derkovits Kör, amely a tanulni vágyó fiatalabb és idősebb amatőrök képzésének helyszíne volt.

1968-ban aztán megalakult a Vasi Fiatal Képzőművészek Csoportja, utóbb Vasi Műhely névvel, amely Vas megye képzőművészeti történetének – két évtizedes fennállása alatt – legjelentősebb művészeti „intézménye” lett.

Az 1960-as évtizedtől *megszaporodott a kiállítóhelyek száma*. Ezek a nem klasszikus hosszabb-rövidebb ideig működő kiállítóhelyek nyújtottak (nyújtanak ma is) érdekes látnivalókat a képzőművészet kedvelőinek. A Savaria Múzeum a háború után is rendszeresen megrendezte tárlatait. Az 50-es években az amatőröknek a Premontrei (akkor Nagy Lajos Gimnázium) adott lehetőséget a bemutatkozásra. A jelentősebb üzemek (MÁV Járműjavító, ÉDÁSZ, Remix, Sabaria Cipőgyár) kultúrtermei szintén fogadták a megye képzőművészeinek alkotásait. A többi bemutató intézmény nevét itt említjük meg: az 1960-as évek elejétől a Művelődési és Sportház, Derkovits Terem, aztán a Berzsenyi Dániel Könyvtár, a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola galériája, a Művészetek Háza (ma Agora) pincegalériája, a TIT-galéria, az Oladi Művelődési Központ galériája, a Savaria Tourist Galéria, az Oktogon Galéria, az iskolagalériák (Kanizsai Dorottya Gimnázium, Gépipari, Puskás, Hefele, Élelmiszeripari szakközépiskolák, a Művészeti Gimnázium), a magángalériák, Irokéz Galéria (Dragomán Pál, Németh Györgyi, a ma is működő Vitalitás) és természetesen a Szombathelyi Képtár.

Jelentős szerepet vállalt a képzőművészeti kultúra megismertetésében és ápolásában a Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ galériája, amelynek három évtizedes tevékenysége *Rasperger József* (1946) grafikusművész, közismert nevén *Rasi* életműve.

Elődeid között is akadtak „művészemberek?”

Közvetlen őseim között nem volt a művészettől érintett személy. Legfeljebb mesterségük kézműves jellege igényelt bizonyos művészi érzéket: női és férfikalap készítők voltak. A művészet iránti érdeklődésüket jelzi, hogy a kiállítások rendszeres látogatói, színház- és irodalombarátok voltak.

Te az állandóan rajzolható gyerekek közé tartoztál? Föltűntél rajzkészségeddel az iskolában?

Igen korán kezdtem rajzolgatni. Az iskolában fölfigyeltek tehetségemre, megdicsérték rajzaimat. Ennél többre nem emlékszem. Nem voltak akkor még rajzpályázatok. Persze a dicséret fontos volt nekem. A szombathelyi Zrínyi Utcai Iskolába jártam. Előbb *Pozsonyi János*, aztán *G. Szigeti Magda* volt a rajztanárom, de *szüleim* biztatására mentem 12 éves koromban a *Jaksa Pista* bácsi vezette MÁV Járműjavító képzőművész szakkörbe. Pista bácsi irányításával szereztem meg az alapokat. Vele következetesen kidolgozott és megbeszélt tematika szerint dolgoztunk – igazi „szabadiskolai” felfogásban. Mindenkiel egyéni program szerint foglalkozott, különösen az első időszakban. Engem három és fél évig tanított. Előbb a perspektíva, aztán a mértani idomok, testek távlati képének szerkesztése következett. Majd „jöttek” az anatómiai alapok: koponya, csontváz, izomember és végül a színélmélet. Közben

az ifjú (én) alig várta, hogy végre szabadkézzel, szabadon is rajzolhasson, mint a többiek, a nagyok...

Tehát jött a sok koponya, gipszfej, mértani test – ceruzával, szénnel – majd modell után portré, alakrajz és tárgybeállítások – színesen is. Emellett néha elkísérhettem Pista bácsit az arborétumba vagy Kőszegre, ahol a belső, udvari loggiás házakat festettem.

Hogyan folytatódtak tanulmányaid az általános iskola után?

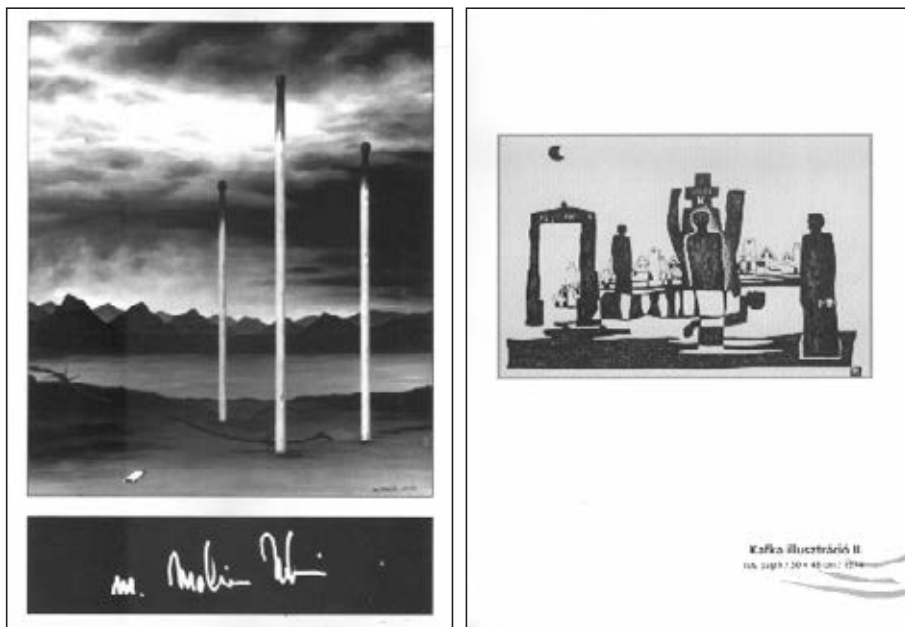
Egy nagyon nem nekem való középiskolába, a szombathelyi közgazdasági technikumba jelentkeztem. Nem az iskola volt nem nekem való, hanem a tantárgyak, például könyvvitel, statisztika. Az érettségi után valamilyen rajzhoz köthető foglalkozást kerestem. Ez, akkor a 60-as évek közepén a fejlődésnek induló lakástextil ipar volt. *Pécsi László* az új textiles generáció markáns képviselője újíttotta meg a kőszegi bútorszövetgyár gyártmánystruktúráját. Az akkor „modernizálódó” lakáskultúrához kapcsolódva – főleg bútorszövet és falvédők formájában.

Persze némi összeköttetés szükséges volt ahhoz, hogy *Kovács László*, a LATEX (Lakástextil Vállalat) vezérigazgatója szóba álljon velem és összehozzon Pécsi Lászlóval. Ő rajzaimat látva arra biztatott, hogy a kőszegi Bútorszövetgyárban ismerkedjek a szakmával (szövés három műszakban, előkészítő, meo, stb), majd felvételizzek az Iparművészeti Főiskola textil szakára. Ide rajtam kívül 20-25 lány próbálkozott a felvétellel, legtöbbször sokadszorra. A felvételi bizottság könnyűszerrel tudott választani közülük. Elsőre nem is nagyon szoktak senkit sem fölvenni. Egyébként az akkor induló textilesekből lett a későbbi „nagy generáció”, akik megújították ezt a műnemet. Alkotásaikat a későbbi években rendszeresen bemutatták a szombathelyi textilbiennálékon.

A sikertelen felvételi után még egy évig jártam Kőszegre, aztán a LATEX központi gyárába, Szombathelyre kerültem. Itt már a tervezők utáni munkafázist – mondom a szakszavakat: a kötésrajzok befejezése, jacquard-kártyaverésre való előkészítés – végezhettem. E közben – 1969-ben – kerültem kapcsolatba a szombathelyi Ifjúsági Házban (Kisfaludy u. 2.) alakuló Vasi Fialat Képzőművész Csoport tagjaival, akik a Derkovits Körből szinte valamennyien ismerték egymást. A Csoport alakulásában mulhatatlan érdemei voltak *Babos Sándornak*, aki akkor az *Ifjúsági Ház* igazgatója volt. *Vértesi Péter*, *Simon Iván* és a többi „alapító atya” megkereste őt szervezési – kiállítási – műterem-használati kérdésekkel. Babos Sanyi pedig megtalálta azokat a párt- és KISZ-funkcionáriusokat, akik engedélyezték – az országban az elsők között – a Csoport megalakítását. Az engedéllyel egy nagyon fontos dolog is együtt járt: az évenkénti *önálló* kiállítás megrendezésének lehetősége! Addig csak a Művelődési és Sportházban rendezett „vegyes” Tavasz Tárlaton volt alkalom az alkotások bemutatására. Babos Sándor később is – korai haláláig – odafigyelt ránk, még akkor is, amikor az MMIK-hoz tartoztunk.

A Csoportban tagja volt *Benkő Marian* festő, a későbbi híres gobelines, kárpit-tervező, aki már 20 éve Hollandiában él. Az ő édesapja akkor a szombathelyi Sabaria Cipőgyár főmodellőre volt, „mellékesen” festő. *Benkő László* aztán „átcsábított” az újjászerveződő modell-csoportjába. 1969-től 75-ig dolgoztam itt.

A Cipőgyár újabb technikum elvégzését várta el tőlem, hogy legyen „valami fogalmam” a cipőgyártásról. Sajnos a cipőket soha nem kedveltem meg úgy, mint a textilt. Viszont itt már végezhettem önálló munkát: az aktuális divat-trendnek megfelelő sorozatban gyártható női és férficipőket terveztem. Aztán ebben a gyárban is túlsúlyba kerültek a Pestről leránduló iparművészek, így újra csak a főtervezők melletti második vonalban dolgozhattam.

1975-re elegendő volt a gyárból és néhány egyéb, pár hónapig tartó kitérő (FERROVILL – áruösszeállító, Cipőnagyker – export minőségi ellenőr) és 10 év gyári munka után – nyár végén – rám mosolygott a nagyon várt szerencse. Csoportunk a Vasi Fátalok, később Vasi Műhely néven 1973-tól a megalakuló Megyei Művelődési és Ifjúsági Központhoz (MMIK) került.

1975 nyarán az újjáépített egykori velemi Stirling-villában, a megyei továbbképző házban megkezdődtek a különféle tanfolyamok: néptáncos, színjátszó, honismereti, klubvezetői és más szakágban. A művészeti területet is gondozó munkatárs, *K. István* tanfolyamok alatti magatartásából eleget vezetőknek és keresték az utódját. Miután én „képpen” voltam, a KISZ és párt összecsengő véleménye szerint *Zsámboki Árpád* a felvételem mellett döntött.

Életem egyik legboldogabb napja volt, amikor elkezdtem a Házban a munkámat a hozzám legközelebb álló területen. Népművelő lettem. Megkezdtem a Főiskola magyar nyelv és irodalom szakon, levelező tagozatán a tanulmányaimat, s mire 1980-ban hivatalosan is megnyílt az új Ady téri intézmény, én már képesített munkatársra lettem.

Mielőtt az MMIK-ban végzett tevékenységedről szólnál – föltétlenül meg kell idéznünk a Vasi Műhely történetének legfontosabb állomásait. Meg kell idéznünk azért is, mert a

XX. századi Szombathely második felében jelentkező képzőművészek „nevelő iskolája”, műhelye lett. Elsősorban azoknak, akik nem végeztek, végezhetek hivatalos művészeti képzést – felsőfokú intézményekben. Milyen élmények maradtak meg emlékeidben a Műhelyről?

Az 1968-ban alakult Csoport, – mint említettem, későbbi nevén Műhely – alapszabálya az volt, hogy az érdeklődő csak akkor lesz igazán a Csoport tagja, ha az aktuális nagy kiállítási anyag szakmai zsűrije elfogadta bemutatásra alkotásait. – Tudni kell, hogy zsűri nélkül 89-ig nem jöhetett létre semmilyen kiállítás – így ez igazi *szakmai megmérettetés* volt – a megyei tanács művelődési osztályának lebonyolításában.

A *műhely* jelleg az első években közös műterem-használati lehetőséget jelentett. Többen itt dolgoztak, itt az ifiházban jöttünk össze, képeket elemeztünk, megbeszéltük közös vagy egyéni gondjainkat. Az is fontos volt, hogy a lezsűrizett műveinket év közben már kiállítottuk az akkori munkásifjúsági klubokban, vidéki művelődési házakban, ahol nem a protokolláris megnyitó, hanem a baráti-szakmai beszélgetés volt a kiállítás velejárója, igazi *népművelői* tevékenységként. Minden ilyen alkalom bennünket is művelt, gazdagított, értékes, emlékezetes perceket szervezve. Aztán a nagy őszi megnyitókat igazi ünnepként éltem/éltük meg, hangulatos összefüggésekkel kiegészítve. Az a barátság, ami így szövődött, túlmutatott a szervezett „csoport-tagságon”, akik még élünk, máig is jó barátként találkozunk, gyakran közünk van egymás kiállításaihoz, munkásságához.

Úgy gondolom, hogy az egyik legfontosabb dolog, amit az egykori csoportnak (is) köszönhetünk, hogy megtanultunk őszintén örülni egymás sikereinek és ha tudjuk, gondolatainkat is megosztjuk.

Az emlékezés után folytassuk az MMIK-ba kerüléssel! A kiállításrendezés volt az egyetlen munkaköri kötelességed?

A szakterületem elnevezése „*vizuális művészeti nevelés*” volt. Ebből adódóan a kiállítás szervezés-rendezés mellett gondoztam az idetartozó csoportokat, amíg léteztek. Így vagy tíz évig az amatőrfilmes, fotós alakulatokat (szakkör, kreatív stúdió), mindvégig a rajzos köröket (Derkovits kör, a művészeti szakközépiskolába és a főiskola rajz szakára jelentkezők felvételi előkészítőjét), a kerámia szakkört és egy ideig a szövőszakkört is. Gyakran foglalkoztam általános iskolásokkal is, kompozíciós játékokat, montázskészítést tanítottam.

És a kiállítás rendezést hol tanultad?

Elsősorban önműveléssel, tapasztalatszerzéssel. Tárlatokat már korábban is rendeztem még a Kisfaludy utcai „időszakban” is, de leginkább „idegen” intézményekben: a Művelődési és Sportházban, a Savaria Mozi előterében, a Berzsényi Dániel Könyvtárban, az akkor még létező üzemek kultúrházaiban, vidéki művelődési házakban. Az MMIK-ban megkezdődött tárlatok rendezése nagy öröm és felelősség volt, hiszen a Házban a második emeleten három helyiségből álló nagy kiállítóterünk volt. Az első emeleten működő Stúdió Galériában a nem tervezett, de fontos

anyagoknak (fotó, gyerekrajzok, kisebb önálló amatőr bemutatatók) jutott hely és mellette még ott volt a hátsó folyosó is. Ezen a hátsó galérián jobbra grafikai anyagokat mutattunk be az első 10 évben.

A nagy, második emeleti teret 1989-ig „frappánsul” az „*MMIK II. emeleti kiállítótere*” névvel illettük. Akkoriban önálló arcúatról, elnevezésről szó sem lehetett.

A Ház megnyitásával megszületett egy, a városban hiánypótló *kiállítóhely-típus* (kisgalériák és a Szombathelyi Képtár közötti) vele együtt a ma már elképzelhetetlen látogatottsági folyamat. Ma már hihetetlen, milyen népszerűek voltak 1980-tól 88/89-ig tartó időszakban kiállításaink. Délelőtt egymást váltották az iskolai csoportok – általában tárlatvezetési igénnyel – délután pedig jobbra a felnőtt korosztály jelent meg.

Nekem persze – nem mellékesen! – el kellett mélyülnöm a rendezés – könyvből nem megtanulható – rejtelmeiben. Adott volt a tér – a három egymásba nyíló terem. A kiállítandó anyag mennyiségéhez alkalmazkodva, le lehetett zárni a fölsőleges termeket. Megvoltak ugyan a hibái (zavaró felületek: ajtók, radiátorok, korszerűtlen világítás, szellőzhetetlenség) mégis jól rendezhető galériában dolgozhattam. De miután nincs két egyforma kiállítás, hiszen valamennyi egy többismeretlenes egyenlet – nem válhatott rutinmunkává a napi tevékenység. Ezért a munkáért, a rendezésért különösebb érdemeket nem nagyon lehetett elérni, hiszen a vezetőim számára ez volt a természetes. Teljesen meghatódtam, amikor egy szlovéniai kiállítást megnyitó művészettörténész úr belépve a terembe, mindjárt azt kérdezte: ki rendezte a kiállítást. Elismerőleg méltatott. A művészek, szakemberek is gyakran szóltak dicsőítőleg a munkámról, bár erről csak később szereztem tudomást.

A II. emelet után megszületett a Médium Galéria. Ki a névadó? Jelentett valami változást a kiállítási folyamatban?

1989-ben új szelek fújdogáltak és már megvalósulhatott Horváth György igazgató *maximális támogatása* mellett az a *régebbi elképzelésem*, hogy *önálló névvel, arcúattal* illessük a II. emeletit. Mégis más, ha a kiállításra felkérő levél a *Médium Galériába* hívja a művészt! A név egyszerre utalhatott a *közvetítő* szerepre – alkotó és a közönség között – és a városban elfoglalt *galéria méretre*: a Szombathelyi Képtár és a kisgalériák között – *közepes*. A közepes nem osztályzat!

Hogyan alakultak a kiállítások?

Minden intézmény kiállítási terv szerint dolgozik. 1989-ig a tárgyévet megelőző ősz elejére kellett készen lenni elképzeléseim sorának, hogy azután a politikai és tanácsi szervek, szakmai bizottságok véleményezhessék. Természetesen ilyenkor jöttek a változtatások, módosítások – sokféle szempont szerint. Gyakran rá se ismertem eredeti elképzeléseimre. Mindezek mellett persze kialakultak a kiállítás típusok. Adva voltak a kötelező jellegű, például évfordulók, jubileumok bemutatók és az aktualitások.

Az egyértelmű volt, hogy a mi galériánk soha nem válhat *karakters galériává*. Ilyen csak egy volt a megyében, a sárvári Galeria Arcis. A mi Médium Galériánk több

irányú feladatköre mindig is fölülírta rendezője elképzeléseit az „önmegvalósítását.” A Médium egy *kaleidoszkóp-szerű tervre és megvalósulásra adott lehetőséget*, ami a közönség szempontjából érdekes is lehetett. A rendszerváltástól ugyan *nagyobb önállóságunk* lehetett, a *tarka paletta azonban megmaradt*.

Milyen típusú tárlatokról beszélhetünk?

Évente rendeztünk általában egy vagy több *egyéni* bemutatót. Köztük több tán – például a felmenő rendszerű országos pályázatok megyei előzményeit, az amatőr *születésnap*, *jubiláns* tárlatot láthatott a közönség. Rendszeresen láthatta a közönség felmenő rendszerű országos pályázatok – az amatőr képzőművészet, a népi kézművesség-népi iparművészet – megyei előzményeit.

Évente megrendeztük a megyei *Tavaszi Tárlatokat* és a *Vasi Műhely őszi kiállításai*.

Mindkét sorozat 1989-ben befejeződött. 89 után új ötletek valósulhattak meg. Felmutattuk a korábban különböző okok miatt *elfeledésre ítélt művészek* életművének fellelhető opuszait. E koncepció fő motiválója *Tóth Csaba* festőművész volt. Ő már évek óta kutatta a megye eléggé mostohán kezelt képzőművészeti múltját. Ezeket a lezárt életműveket emlékkiállítások formájában mutattuk be. Némely esetben túl a huszonnegyedik órán, hiszen már az utódok is csak nehezen voltak elérhetőek.

Ez mindenképpen nagy érdeme a Médium Galériának, hiszen számos olyan személy munkásságát idézték meg, akiről nem csak a fiatalabb, de a középkorúak generációja sem tudott. A kiállítás-sorozat pedig mindenképpen a megye képzőművészeti történetének tárlatokban fölmutatott művészettörténete.

Igen, mondhatjuk, de azzal a kikötéssel, hogy az ilyen esetekben igazi fontos kutatómunkára, dokumentálásra az egyszemélyes galéria nem vállalkozhatott. Néhány esetben a miénket követő kibővített képtári kiállítás kapcsán azonban pótolták az ottani szakemberek, például Radnóti Kovács Árpád és a Rumi Rajki István esetében.

A feledésnek persze ideológiai, politikai okai is voltak. A *Vas megyében élő képzőművészek szellemisége a huszadik század első felében alapvetően konzervatív volt*. Mintha megállt volna az idő számukra éppen akkor, amikor azokban az évtizedekben a legnagyobb robbanását élte meg világszerte a vizuális művészet.

Annak okát, hogy az errefelé élő művészekre miért nem hatottak az aktuális európai áramlatok – még nem kutatták. Én alapvetően abban látom az okát, hogy az egyéni attitűdök mellett a két háború közti uralkodó keresztény-konzervatív ideológia kialakította azt az ikonográfiát, amelyben a *természet elvű*, alapjában akadémikus festészet megőrzése, követése volt ajánlott. Úgy látom, hogy talán túlzottan is tiszteletben tartották mestereiket. És közönségük, megrendelőik is ezt várták el tőlük. Erről tanúskodnak a 30-as években alakult *Szent Márton Céh* tagjainak alkotási, vagy a háború után megalakult „*ős-Derkovits Kör*” alapító okiratának szellemisége. Továbbra is a természetelvű festészet, szobrászat volt a követendő. A két

háború között csak a „forradalmár” *Derkovits Gyula* lett igazán újíto, a kor problémáira reagáló festő. Ő azonban nem sokáig maradt Szombathelyen.

Ide kívánczik, hogy az első társaság – *nemzedék* – a *Vasi Fiatal Képzőművészek Csoportja*, amely amellet, hogy *nem tagadta meg mestereit*, már máshogy gondolkodott a művészetről. Néhányan a csoportból közelítettek a *kortárs felfogáshoz*. Azt nem árt tisztázni, hogy nem minden alkotó kortárs művész, – az én felfogásom szerint sem – aki velünk egy időegységben él. Ahhoz, hogy kortárs legyen, a *jelen korral szimbiózisban kell élnie*, az újonnan megjelenő kérdésekre figyelve, azokra egyéni válaszokat adva létrehozni az idő lenyomatát. Természetesen, ha valaki egyéniségéből adódóan inkább *hagyományt követő* még nagyon is *értékalkotó, jó művész*. (A járt utat követők mindig is népszerűbbek lesznek, mint az új kifejezésformát keresők.)

Folytatva az emlékező kiállítások sorában volt az elfeledett múlt. Sorra vettük a lezárt életműveket és felderítettük a még föllelhetők alkotásokat. Tóth Csaba főiskolai tanítványaival szakdolgozatban dolgoztatta fel ezeknek az elfelejtett művészeknek – *Fábián Gyula és Biczó Ilona, Radnóti Kovács Árpád és Fábián Mária, Burány Nándor, Jaksa István, Steffek Albin, Rumi Rajki István* – az életútját. Rajki neve kapcsán kell emlékeztetni arra, hogy az elsők közt megalakult civil szervezettel, a *Rumi Rajki István Műpártoló Körrel* párhuzamosan gondolkodtunk az „elfeledett művészekről” vallott felfogás tekintetében. Én ugyan a Körnek nem voltam tagja a művészetről és a világról vallott felfogásom különbözősége miatt, de közösen több kiállítást is rendeztünk, például a nagy közönségsikert aratott Szent Márton Céhre emlékező tárlatot. Tagjainak információi sokat segítettek az alkotások felkutatásában.

Az elfeledett múlt mellett sorra-rendre bemutatkoztak az ifjak, középkorúak is.

Igen, a másik oldalon jöttek az időszerű – és kortárs tárlatok. Például a Szombathelyről induló már végzett, vagy tanulmányaik befejezése előtt álló fiatalok. *Kortárskereső I. – II. – III.* címmel mutattuk be roppant érdekes kiállításon őket. Ők voltak azok a fiatalok, akik a szombathelyi Művészeti Gimnáziumból indultak el s még főiskolai tanulmányaikat folytatták itthon és külföldi művészeti egyetemeken.

Fontos volt számomra, hogy a *megyébe visszajövő* képzett művészek is nyilvánosságot kapjanak a Médium Galériában. A névsoruk: *Stekovits Gáspár, T. Takács Tibor, Bartek Péter Pál, Oroszy Csaba, Szántó István.*

Az 1990-es évek elejétől Szombathely is megfért a *Budapesti Tavasz Fesztivál* árnyékában (Ki emlékszik ma már erre!) Ez a tény számunkra is új lehetőséget jelentett egy-egy kiemelkedő kiállítás megrendezésére. Ezért úgy gondoltam, hogy a ritkán szereplő iparművészeti ágazatok közül válogatok. Hiszen az iparművészet klasszikus anyagaival, (lehetőleg) egyéniségükre szabott technikát kikísérletezve, így munkáik közelebb voltak a par excellence képzőművészethez, mint az ipari termékekhez. E gondolatkört jelenítették meg az *üvegművészek* (Bárdudvarnoki Szimpózium), a Budapestben élő *ötvösművészek*, a Siklósi Alkotótelepen született *kerámiák*, a a megyeszékhelyhez kötődő *minitextil*, az alig ismert *művészkönyv*.

Szívesen látott „vendégek” voltak a *helyi egyéniségek*: Krieg Ferenc, Horváth János, Vértesi Péter, Mészáros József, Németh Mihály, Marosfalvi Antal, Lakatos József, Kamper Lajos. Országosan ismert művészek is szerepeltek a Médiumban: a grafikus Gross Arnold és Kass János, a keramikus Németh János, a festő Scholz Erik és a zsennyeiek.

Az újjáéledő Szent Márton kultuszának 4-5 bemutatóval is adóztunk. Új és régi alkotásokat láthattak egybegyűjtve a látogatók, új ábrázolásra pályázatot írtunk ki – sikerrel.

A kiállításaink sorozatában megjelentek – a kurátori kiállítások is, amelyek egy téma köré csoportosultak: (a témáról is és a meghívandó művészekről is a kurátor határoz): a *Véletlen*, az *Apokalipszis most*, a *Képben az irodalom*, a *Vörös és fekete*, az Eu-s csatlakozás évében a *Híd*, amelyek általában érdekességük miatt érdeklődést is keltettek.

A megye *külföldi kapcsolatainak* része volt – s ez már a 60-as 70-es évek óta – az adott országban élő képzőművészek bemutatkozásai. Rendszeresen bemutattuk a *szlovéniai*, a *grazi*, a *kaufbeuereni* csoportok alkotásait.

2003-tól évente rendeztünk *zsidó-fesztivál* kiállításokat is.

Ennyi rendezés után bizonyára meg tudod mondani, milyen a jó kiállítás.

A legfontosabb talán: *a művek társítása az adott térben, lehetőleg optimális élményszerűsége törekedve*. Sikeresen megoldani egy többszörösen egyenletet. Ez azt jelenti: 1. az adott térben optimálisan kell viszonyulnia a műveknek, 2. egymás „társaságában”, egymást erősítve, ugyanakkor a különböző „erőtereket” tisztelve kell komponálni az egyes falakat, majd ezeket „átvezetni” egymásba. Fontos megtalálni a térszervező műveket, a kiállított anyagban, „összehozni” hangsúlyokat és levezetékeket. Persze nem csak síkban, plasztikáknál térben is. A végeredmény a formák, színek, méretek harmonikus egysége, ahol $1+1=2^2$ vagy a köbön. Én még mindig derűsen nyugtázom, hogy jelenleg a legokosabb számítógépek sem képesek egy jó rendezést produkálni. Közbevetőleg mondom:

Az nem vált be soha – volt ilyen! – hogy a kiváló művész a galéria alaprajzán bejelölgette művei elhelyezését, mert valamit elképzelni más a valóságban és más szembesülni az adott hellyel.

Akkor kicsit részletesebben, felsorolva az egyes munkafázisokat. A szétrakott, elhelyezett munkák felrakása, lógatása, rögzítése dekoratőri munka. A Médium Galériában, illetve a II. emeletiben 15 évig együtt dolgoztam a dekoratőr *Kaczmarski Lászlóval*, akitől megtanultam a kiállítások fontos technikai fogásait. Aztán amikor egyedül maradtam a rendezés összes fizikai munkájával, az már nem okozhatott gondot. A szállítást csak azért nem én végeztem, mert nem tudok autót vezetni. A rendezésnek persze *különböző fázisai* vannak: válogatás, megbeszélés az alkotó műhelyében (a csoportos bemutatók alkalmával a művészek hozták el munkáikat) csomagolás, berakodás, szállítási időpont egyeztetés,állítás a galéria színhelyére, kicsomagolás, aztán a RENDEZÉS! Közben technikai problémák megoldása, a művek installálása, a megnyitó, a vendégek fogadása, a kiállítás alatt a képek őrzése, zárás, bontás, csomagolás, visszaszállítás, a művek állagának megőrzése, a művek visszaadása.

A kiállítás kísérőket – *meghívó, plakát* – általában én terveztem, ha nem „hozott anyagból” dolgoztam. A megnyitó szertartásról egyéni kiállítás esetében – megnyitó személy, közreműködők – mindig a művésszel egyeztettem. Egyszemélyes galériában igyekszik a házigazda mindent megoldani: a megnyitó utáni fogadást vagy kiemeltebben vernisszázs, ami egy nonprofit galériában ritkán nagyszabású. Az viszont jó, ha alkalom kínálkozik a találkozásokra, a hosszabb együttlétre.

A jó kiállítás a fentebb felsorolt és még néhány éppen *ott és akkor* – az aktuális rendezésben jelentkező szempont és feladat legjobb megoldásából következik. Az is régi igazság, hogy ugyanabból az anyagból lehet jó és csapnivaló kiállítást rendezni.

A kiállításrendezés sok tapasztalatának, tanulságának megfogalmazása csak egy hosszabb életút után lehetséges. De *Frank János* Tárlatok és szertartások című jó hangulatú visszaemlékezésén kívül *ilyen mű nem született*. Sokan azt gondolják, hogy a művészettörténész már eleve tud rendezni. Néhányan valóban tudnak, de a kiállításrendezés más műfaj, mint a művészettörténet. Én közel tíz évig szakirányú képzésben adhattam át tapasztalataimat rajz szakos főiskolai hallgatóknak, hiszen iskolában, vagy a helyi művelődési házakban rájuk ilyen munka is várhat.

A kiállítások megnyitói kialakult rituálék szerint zajlanak. Milyen jellemző kiállítás megnyitók vannak és milyenek voltak Nálatok?

A szakma alapján háromféle megnyitót emleget aszerint, hogy kihez akar szólni. *A közönséghez*: nem használ sok szakmai fogalmat, szakszöveget, közérthető. Nem él vissza a látogatók türelmével, megengedheti magának az anekdotikus kiegészítéseket is.

Szakmai: ha ismerős törzsközönseget lát maga körül a megnyitó személy (főleg a kurátor, a rendező) akkor részletesebb információt, szakmai hivatkozást is megengedhet magának. Az „olvasni való” majd az olvasáskor értelmezhető, de a megnyitón ilyesmitől illik tartózkodni.

A sajtónak szóló nyitók esetében több a marketing jellegű közlés, amiért hálás az újságíró és nagyobb a reménye a frappáns visszhang megszületésének.

Ebben az igen fontos munkában a 60-as – 80-as évtizedekben sokat segítettek a műkritikaszámba emelkedő kiállítás-kritikák. *Bertalan Lajos, Budai Rózsa, Kulcsár János* és a pályakezdő *Halmágyi Miklós* nevét föltétlenül meg kell említenem.

Persze e csoportokon belül, vagy azt kiegészítve, gyakran jelennek meg a társ-művészetek, zene, vers vagy prózai mű előadása. Hagyományos tárlatoknak minden odaillő mű hangulat kiegészítő lehet, főleg ha a művész egyetértésével szólal meg. Erőltetni, hosszúra nyújtani viszont bűn! A nagyon „avantgard” tárlatoknál viszont minden „őrület” jöhet, ha adekvát az anyaggal.

A sokféle és szinte állandóan látható tárlatoknak milyen volt a látogatottsága?

Azt már elmondtam, hogy az első évtizedben igen sokat látogatták a tárlatokat. A 2000-es évtől azonban egyre inkább az volt a jellemző, mint a Képtárban: népes megnyitó közönség, csekély nézőszám a megnyitó után. Iskolai csoportok szinte már nem léteztek, pedig szinte minden rajztanárral személyes ismeretségben vol-

tam. Utódaim – amíg volt még kiállítás – pedig már csak kamerákkal és zárt ajtókkal fogadhatták a megnyitó napja után érkezőket. Miután nem volt teremőr, csak a majdnem mindent látó kamerákra bízta az anyagőrzést, de hamar kiderült, hogy ez nem működik. Így a megnyitó napja után lelancolt ajtó fogadta a látogatót, aki jobb esetben a portán kaphatott kulcsot a belépéshez. Ez így nem működhetett soká...

Aztán az egykori sok-sok látogatót fogadó intézmény lassan „döglődni” kezdett, mára pedig bezárt. Talán nem véglegesen!

Többször is említetted Frank János nevét, aki talán kicsit a példaképed is..

Igen, szívesen vállalom. *A kiállítást rendezi valaki.* Ilyen címmel írt a 70-es évek elején egy kis szösszenetet Frank János, minden idők talán legjobb kortárs rendezője, évtizedekig a Múcsarnok munkatársa. Ez a kijelentés már akkor is elgondolkodtatott, hogy ezt az evidenciát miért kell az ÉS nem sportújság színvonalú olvasóival ilyen határozottan közölni és persze meg is magyarázni. Az átlagos látogató belépve a kiállítóterbe az egyes képeket kezdi szemlélni, néha egész szakszerűen. A tárlat a maga összességében, mint összerendezett egység nem készletnyi véleményformálásra, kivéve, ha szokatlan, netán botrányos megoldással találkozik. Lehet, hogy ez nem is baj! Így is hat rá a művek egymásutánja, jobb esetben felerősítve a pozitívumokat, éppen a rendező szándéka szerint.

Ide kapcsolódva idézek egy emléket a múltból: a Vasi Fiatalokkal közösen rendeztük talán a harmadik kiállításunkat a Művelődési és Sportház „lépcsőház” galériájában. A csoport két legjámborabb, szelídebb tagjának „emelkedett” hangú vitájára lettem figyelmes: a főfalon való megjelenésükön vitatkoztak (a nézőtérre vezető, ajtókkal szabdaltsággal felfelület közepső, két ajtóval határolt felületre kíváncsított mindkét jámbor társunk (óh, hiúság vására!))!

Akkor egy életre megjegyeztem, hogy nem mindegy hova kerül a kép, a szobor, a plasztika, stb Amikor munkaköri kötelességemmé vált a kiállításrendezés – a művek szétrakása, egymás mellé helyezése – igyekeztem ízlésemre, szakmai ismereteimre, meg némi ráérzésre hagyatkozva megoldani feladatomat.

„A kényesnek” mondható Tavasz Tárlatoknál – többször kértem kértem egy-egy tapasztaltabb kollégám – *Vértesi Péter, Masszi Ferenc, Tóth Csaba* segítségét. Főleg az okozott gondot, hogy nem lesz-e sértő egy „nagy” embert a Médium Galéria belső terébe tenni. ... Azóta persze tudom, hogy csak a mű számít! Szinte minden tárlatnál tanultam valamit.

Minden rendezésemet *alkotás* számba vettem. Ez hála Istennek egyre inkább visszaigazolást nyert.

Amikor aztán lehetőség volt a 90-es évek közepén részt venni egy a Magyar Művelődési Intézet és a Múcsarnok kiállításrendező tanfolyamán, akkor láthattam, hogy nagy múltú szakemberek – Frank János is – az én addigi tapasztalataim, munkám tanulságait igazolják vissza. Elmondható, hogy e csodaszép szakmának van megtanulható része – művészettörténet, a kortárs tendenciák figyelése, az eligazodási képesség folyamatos fejlesztése, sok-sok tárlat elemzése – aztán ehhez kapcsolódik a sok éves egyéni tapasztalat többféle műfajban, különböző terekben.

Milyen volt a kapcsolatot a Szombathelyi Képtárral, más kiállító-helyiségekkel, köztük a magángalériákkal?

A Képtárral kialakult kapcsolatom olyan szempontból folyamatosnak mondható, hogy szinte minden megnyitón ott voltam és a Képtár vezetői, munkatársai is megisztelték a Médium kiállítás megnyitóit. Néha kiegészítettük, népszerűsítettük munkáikat, egymás drukkeréként dolgozhattunk. Gyakran vettük igénybe gyűjteményi háttérüket, gyakorlati lehetőségeiket és persze megnyitóikból, kiállításaikból folyamatosan tanulhattunk.

Más, főleg a magángalériákkal elsősorban magánemberi és nem munkakapcsolatom volt.

Évente 13-15 nagyobb, 8-12 kisebb kiállítást rendeztél. Voltak köztük bizonyára olyanok, amelyeket már Te is elfelejtettél. De voltak emlékezetesek is. Melyek voltak számodra az emlékeidben máig is elevenen élők?

Megpróbálok néhányat felidézni. *Schéner Mihály* főleg gyermekvilága miatt. *Vasarely* nyomatai a 80-as évek elején újdonságuk miatt keltettek érdeklődést. A sárvári születésű *Mészáros László* festőművész – a szombathelyi városházán több alkotása is látható – első kiállítása minden idők egyik legnépszerűbb 4-5 ezer látogatót vonzó bemutatkozása. A talán legnehezebben létrejött, múltidéző kiállítás a *Szent Márton Céh* emléke előtti tisztelés.

Scholz Erik emlékkiállítására – életművéből – négy napig válogattam zsenyei otthonában. A Zsidó Múzeum kincseiből rendkívül sok szervezéssel, törődéssel született meg a *Menora*. „Hát ő is?” *Oz Almog* a a világtörténelem híres zsidóembereit napjainkig ábrázoló 265 darabos anyaga, az *Üvegművészet* című tárlatunk előtt, de azóta sem láthattak ilyet a környékünkön. Rendkívül sok szervezési, szállítási, 4 napig tartó rendezési nehézségei miatt maradt meg emlékeimben. A megye szülötte *Szkok Iván* is. Különleges, szembecsapós látványos tárlata a helyi közönség számára felfedezési alkalom volt. *Gross Arnold* a színes rézkarcok mestere, alkotásainak egy része kiállítás közben „lefogyott” (megvásárolták) a falakról. *Kass János* fantasztikus egyénisége sokoldalú varázslatot teremtett. A *Híd* osztrák–magyar csoport bemutatkozása.

És a legjobban tisztelt helyi alkotók: a sok ember számára is személyesen ismert *Vértesi Péter*, *Dóczi László*.

Emlékezetes volt *Tóth Csaba* A táj elváltozása – munkásságának korszaknyitó és korszakzáró tárlata –, amelyen először láthattuk fantasztikus ifjúkori autonóm műveit és először parafrázisait is.

Ezen kiállítás után nyugodtan kérdezhetem: a Te megítélésed szerint hol a helye a Médium Galériának a megye és az ország képzőművészeti történetében?

Egy galéria helye egyértelműbbnek látszik aktív korában. Megszűnése után az egykor kiállító életművében, dokumentumaiban, illetve az egykori látogatók tudatformálásának alakításában, emlékeiben kereshetők. Említettem már, hogy a Médium nem önálló intézmény, és vállalkozás sem volt. Szakmai szempontból a ki-

állító művészeknek bizonyára jelentett valamit. Rossz szájjal egyikük sem távozott. Többször és többen is elmondták, hogy ebben a térben rájuk is újszerűen hatottak műveik. Szakmai életrajzukban pályaképük egy állomásaként feltüntetik bemutatójukat. Talán egykori látogatóinak, helyi vagy ide csöppent turistacsoportok tagjai is őriznek valami élmény-forgácsot a látogatásból.

A megye közművelődésének történetében – ha ezt egyszer megírják – bizonyára fontos helye lesz. Az ország képzőművészetének története pedig a nem csak budapesti eseményekből áll, így talán az összefoglalókban a *Médiium is legalább egy mondatig említést érdemel.*

A kiállítások rendezésével Te kollégáid művészetének szolgálatában, bizonyára szíves szolgálatában álltál. Ám Te magad is művész vagy, grafikus művész, akinek munkáit – emlékeim szerint nem nagyon lehetett látni az MMIK kiállítótermeiben. 2011-ben a Szombathelyi Képtárban láhattuk életmű-kiállítástod Idő...Rendben? címmel. Pályád melyik részét tartod sikerebbnek, a rendezőit vagy grafikusit?

Egyértelműen a kiállításrendezői pályafutásomat. Mint alkotó csak akkor nyilvánultam meg, ha egy fontos gondolat képpé akart válni bennem. Én sok-sok képpel dolgoztam, így egészséges önkorlátozás alakult ki bennem. Ha valami belső kényszer működött bennem, akkor dolgoztam, megkeresve az adekvát formát, technikát. Sokáig érlelek és örömmel merülök el a vonalak, foltok világában. Egyedi grafikákat készítettem, soha nem dolgoztam eladásra. Örülök, hogy birtokomban vannak kedvenc műveim.

Az életmű-kiállításod kapcsán bizonyára átnézted alaposan munkáidat. Miről szólnak a négy évtizedet átölelő alkotásaid?

Az önálló formai nyelv keresésének időszakában elég hamar megtaláltam képeim szerkesztésének máig vállalt lényegét. A huszadik század sokféle irányzatából leginkább egyfajta *konstruktív irányzattal éreztem lelki rokonságot.* Azzal, amit egyszer *Perneckzi Géza lírai* jelzővel látott el. *Formailag –talán úgy lehetne fogalmazni – mindig is az izgatott abban a bizonyos „lírai” konstruktivizmusban, hogy a szétszabdalt formák is valamilyen – „tömegvonzott” – szerves kapcsolatban legyenek egymással, ami nem a kánonszerűen kialakult kompozíciós rend, hanem szerencsés esetben valamilyen belső feszültséget hordozó vonzáskör.* Közelebbről – az Európai Iskolában megjelenő *Vajda Lajos* önálló világát folytatók: jel – jelkép – szerkesztés módjáról van szó: *Bálint Endre, Korniss Dezső, később Ország Lili* világáról. Ezzel nem voltam egyedül a Vasi Fiatalok Csoportjában. Legmarkánsabban *Vértesi Péter* képviselte ezt a vonalat, de tanulságai jelen voltak *Simon Iván, Pozsonyi János, később Biczó Antal, Kamper Lajos, Simon János* egyes alkotói periódusaiban. Ez volt a Szentendre Szombathelyen jelenség. A nagy példaképeknél persze fontos, meghatározó szerepe volt az egyes építészeti város motívumoknak – ablakrács, cégér – mint talált tárgyagnak.

Mifelénk nem nagyon voltak ilyen „mágikus”, sokféleképpen feldolgozható motívumok, ezért, aki „adott magára” kitalálta vagy próbálta megelélni *saját jel-világát.*

Ami engem illet, így voltam az idő jelzésével – amikor például régi fényképek arc nélküli modelljeire, őseimre, hullottak a mindent betemető *időforgácsok* – ahogy elneveztem őket. Ezek aztán később több képeken is megjelennek. Valamikor úgy fogalmaztam, hogy színes világunkból próbálom felépíteni a sajátomat fekete-fehérben. Persze gyakran megjelennek az „átmenetek”, a szürkés tónusú faktúrázott felületek.

Amikor számot vettem múltammal – mit vállalok ma is az utóbbi negyven év terméséből 68 éves koromban – az összkép nem tűnt túl derűsnek. De ez nem is volt meglepő sem magam, sem az engem ismerők számára. Már fiatalon is az elmúlás gondolata, az emberi élet értelme, a „jelet hagyni” gondolata foglalkoztatott. Ez azóta sem sokat változott. A magány, az egyedüllét végletszerűsége, hogy maunkra maradunk a végére, akárhogy is élünk.

Gyakran hatottak rám *korszakos irodalmat teremtők* – *Kafka, Pilinszky* – még ha nem is lehettem méltó még az árnyékuk követésére sem. Ami nálam visszatérő „toposz” még, az emberiség kidolgozott ősi jelei, a militarizmus, az erőszak, a diktatúra utálat. Az ezredforduló óta a „sötét jövő”, az emberiség sorsának nem túl biztató alakulása, ennek „megjövendölése,” illetve mostanában jelennek meg „pszichológizáló” képeim is, továbbra sem lakásdísznek.

Miután soha nem dolgoztam „piacra” senkinek szájíze szerint sem, mert nem voltam soha főállású grafikus – az alkotás volt és talán még lesz – a legmagasabb szabadság megnyilvánulásom. A viszonylag sokáig „kihordott” téma, gondolat, ha minden feltétel adott világra jön. Az alkotó jellegű főállás-hivatás, a mások műveinek közzététele is befolyásolt abban, hogy „önkorlátozó” módon csak az őszinte készítés biztatott alkotásra.

A világon úgylis „KÉPMENÉS” van.

Beszélgetésünk befejezéseként József Attila sorait idézem. „Hiába fűrösztöd önmagadban, csak másban moshatod meg arcodat.” Életmű-kiállításod katalógusában Tóth Csaba írt rólad választékos mondatokkal elmélyült portrét. Legszívesebben a teljes esszét idézném, de néhány mondata is elég arra, hogy a saját magadról elmondottak kiváló önismeretről tanúskodnak. Művésztsárad elemzéséből idézek: „Minden grafikai lapján egy egzisztenciális létállapot, létélmény megidézésére törekszik, a valóságélmény lepárolt esszenciáját adja. Mindig felülemelkedik a hétköznapi világán, szinte szárnyal a való világ felett. Rasperger József szilárd szerkezetté próbálja összerakni ezt a darabokra tört létet. Lírai, ám mégis drámai kompozícióiban hihetetlenül energikus erővonalakat használ. Hősies küzdelme e tragikus létállapot megjelenítésekor sokszor katarzist vált ki a nézőben. Grafikai lapjain az összetört erővonalak, rácsszerkezetek közt, szinte „fekete lyukként” kristályszerű struktúrák, vonal-raszter szövevények töltik ki a világ és a Rasperger-kép negatív tereit. Világkép-ábrázolások. Szükszavúan és puritánul, ahogy a költői nyelvhez illik. Ebből adódóan a legtöbb lapja fekete-fehér. Fekete a halál, fehér az élet színe, szimbóluma. Lapjain a két szín ellenfele egymásnak, mint a létezésben is. Az élet küzdelme a halál felett. Ősi világ, Ósvilág. Jelek, jelképek, szimbólumok. Egyszerre régi és egyszerre új. Egyszerre elmúló és egyszerre örökkévaló.”